

Petar Strunje

Dipartimento di Filosofia
e Beni Culturali
Università Ca' Foscari Venezia

Department of Philosophy
and Cultural Heritage
Ca' Foscari University Venice

Malcanton Marcorà,
Dorsoduro 3484/D
Venecija, Italija

petar.strunje@unive.it
orcid.org/0000-0002-6895-7234

Prethodno priopćenje
Preliminary communication

UDK / UDC:
27-523(497.5 Dubrovnik)"15"
72.01 Serlio, S.

DOI:
10.17685/Peristil.66.3

Primljeno / Received:
12. 10. 2023.

Prihvaćeno / Accepted:
15. 3. 2024.

Crkve svetoga Đurđa i Gospe od Milosrđa: asimilacija klasičnoga jezika u Dubrovniku

St. George and Our Lady of Mercy:
Assimilation of the Classical Language in Dubrovnik

APSTRAKT

Sv. Đurađ u Pilama jedna je od najranijih crkava u Dubrovniku na kojoj se nalaze klasični oblici i sustavno provodi njihova kompozicija, što do sada nije zapaženo. Ovaj rad monografski istražuje tu crkvu i valorizira je unutar suvremene dubrovačke arhitekture. Uočene su sličnosti s pročeljima crkava Gospe od Milosrđa, sv. Roka i kapele sv. Jeronima palače Gradić te je diskutirana rana recepcija trakata Sebastiana Serlija.

KLJUČNE RIJEČI

Dubrovnik, Sv. Đurađ, Gospa od Milosrđa, Sv. Roko, palača Gradić, Sebastiano Serlio, Andrija Pomenić

ABSTRACT

This paper presents the previously unstudied Church of St. George in Pile as a significant early example of Renaissance classicism in Dubrovnik. The previously overlooked systematic use of classical forms on the church is analyzed in detail. The paper explores the similarities between St. George's facade and those of other Dubrovnik churches, including Our Lady of Mercy, St. Roch, and the chapel of St. Jerome in the Gradić palace. Additionally, it discusses the early influence of architectural treatises by Sebastiano Serlio in Dubrovnik.

KEYWORDS

Dubrovnik, St. George, Our Lady of Mercy, St. Roch, Gradić Palace, Sebastiano Serlio, Andrija Pomenić

Uvod

Antiqua reiecta hanc nova induit formam – Odbacivši staru, zaodjenula je novu formu.

Rečenica je ovo uklesana rimskom kapitalom u gređe bunara na jonskim stupovima u klastru dubrovačkoga dominikanskog samostana 1623. godine. Natpis je to koji dobro opisuje arhitektonsku klimu tadašnjeg Dubrovnika kada i nove sakralne narudžbe preuzimaju internacionalne oblike takozvanog renesansnog klasicizma, širene tiskanima traktatima. Klasični jezik arhitekture u smislu uporabe arhitektonskih redova, dekorativnih elemenata i normi proširit će se tijekom 16. stoljeća i u Dubrovniku. Ovaj je heterogen proces dobro obrađen u historiografiji, no najviše su istraživane privatne narudžbe stambene i ladanjske arhitekture¹ što i ne čudi s obzirom na prirodu privatnih narudžbi na kojima pojedinac bira modele, uvodi nova oblikovna i tlocrtna rješenja, uvozi majstore i projekte.

1. Crkva sv. Đurđa, Dubrovnik

Church of St. George, Dubrovnik
(foto / photo: Petar Strunje)

Iako se klasične forme *cinquecenta* mahom očituju na pojedinim palačama i ljetnikovcima, ne treba zanemariti njihovu pojavu na sakralnoj arhitekturi kasnoga 16. i ranoga 17. stoljeća jer ona svjedoči omasovljenju istoga jezika, odnosno njegovoj široj asimilaciji. Radi se o manjim projektima u javnom prostoru koji su proizvod lokalnih radionica i čija publika uključuje najširu populaciju. Zbog toga će monografski biti istražena crkva sv. Đurđa u Pilama s kraja 16. stoljeća. Neće biti zanemareno dugo postojanje referentnih oblika na drugim građevinama u Dubrovniku i okolici, s posebnim poglavljem o crkvi Gospe od Milosrđa u lapadskome Gospinu polju koja koristi iste elemente, te bratovštinskoj crkvi sv. Roka i kapeli sv. Jeronima palače Gradić kao izvorištima kompozicije odnosno motiva. Komparativnom analizom predlošci elemenata arhitektonske plastike bit će prepoznati u traktatima Sebastiana Serlija čime je otvoreno pitanje njihove rane recepcije.

Sveti Đurađ u Pilama

Na malenom trgu nad uvalom u Pilama stoji crkva sv. Đurđa (sl. 1). U povijesnoumjetničkoj literaturi građevina nije obrađena, o njoj je objavljen tek kratak novinski članak 1922. godine dok je 2017. godine pisano o oltarnoj pali unutar opusa Bernardina Ricciardija.²

Jednobrodna longitudinalna građevina ističe se svojim pročeljem s ugaonim jonskim pilastrima, pravilno izvedenih atičkih baza na stilobatu i izrazito dekorativnih jonskih kapitela koji nose vijenac strehe (sl. 2b). Pročeljem dominira portal klasičnih profilacija s trokutnim zabatom na konzolama. Nad njim, nasred gornje polovice pročelja, smještena je rozeta, dok se na samom vrhu nalazi florealno dekorirana preslica reduciranih klasičnih profila. Na sjevernom zidu nalazi se bočni portal jednakih profilacija kao i glavni, no bez zabata i konzola. Logika ojačavanja uglova jonskim pilastrima poštovana je i na začelju. Dva prozora bočnih zidova reducirane su dorske dekoracije, no svojim ukošenim špaletama i vertikalno izduženim oblikom odgovaraju gotičkim oblikovnim tendencijama, što odaju i tipična rozeta uklopljena u dubok klasičan okul kao i svod broda. Namjera je zasigurno bila napraviti pravilan bačvasti svod, no sklonost graditelja vjekovnim provjerenim rješenjima rezultirala je kompromisom u vidu jedva vidljivog zašiljenja.³ Jedini element arhitektonske dekoracije interijera vijenac je profila lesboske kime (*reversa*).

Arhitektonskim elementima, proporcijama i kompozicijom, pročelje progovara racionalnim, klasicizirajućim jezikom više no ijedno drugo u ranijoj dubrovačkoj sakralnoj arhitekturi. Kompozicijska i oblikovna rješenja realizirana na ovom primjeru obilježiti će jedan kratak, no živ period arhitektonskih narudžbi u Dubrovniku. Pritom su ugaoni jonski pilastri najistaknutiji dio kompozicije, a kasnije se pojavljuju na bratovštinskoj kući Rozarijo (nakon 1594.), proširenju crkve Gospe od Milosrda, novom pročelju crkve sv. Nikole na Prijekome (1607.) i spomenutom nadgrađu bunara u dominikanskom samostanu (1623., sl. 2). Pritom se radi o rješenju jonskoga kapitela Sebastiana Serlija, kojega odaje astragal i reljefni akant na bočnim stranama, kanelire, te pravilno izvedena atička baza na stilobatu (sl. 3).⁴ I oba su portala (sl. 4–5) preuzeta iz Serlijeve *Četvrte* i *Sedme knjige*. Profilacije okvira preuzete su sa Serlijeva prikaza korinskoga portala Panteona, a one vijenca nad njime pokazuju jednostavnije dorske karakteristike, kako ih Serlio sam predlaže na listu 25r.⁵ Glavni portal ove profile uklapa u kompoziciju korinskoga portala koju Serlio predlaže u *Sedmoj knjizi*, s konzolama i trokutnim zabatom (sl. 6).⁶ Time se još jednom potvrđuje kataloško čitanje Serlijevih traktata uz sporadično i proizvoljno razumijevanje određenih dijelova, odnosno nerazumijevanje gramatike reda što je opća karakteristika dubrovačke arhitekture. Bez obzira na takve odmake selektivnog klasicizma, čistoća elemenata, smirenost kompozicije i njezini proporcijski odnosi stvaraju racionalan klasicizirajući dojam cjeline.⁷

Gradnja se postojeće crkve može pratiti u arhivskim dokumentima, od sjednica Senata i Malog vijeća do potpuno sačuvanog troškovnika gradnje (*Libro di fabbrica*) koji omogućuju rekonstrukciju planiranja i gradnje, odnosno uspostavu kronologije, naručiteljstva i autorstva.

Senat je 27. siječnja 1590. godine odlučio da se ponovno podigne crkva sv. Đurđa, u dimenzijama 12 × 6 metara tako da bude veća od prijašnje.⁸ Stara crkva bila je srušena u čišćenju obrambenog perimetra grada 1463. godine zajedno s crkvama sv. Tome, sv. Lazara, sv. Katarine i sv. Ivana.⁹ Malo je vijeće bilo zaduženo da precizira lokaciju što je učinilo istoga dana nakon što su odabrana dva oficijala za tu ulogu.¹⁰ Bez odgode, lokalna zidarska radionica Vlahuše i Antuna Vlahušina 7. veljače 1590. počela je s rušenjem jedne kuće na terenu predviđenom za gradnju, koja je započela

2.

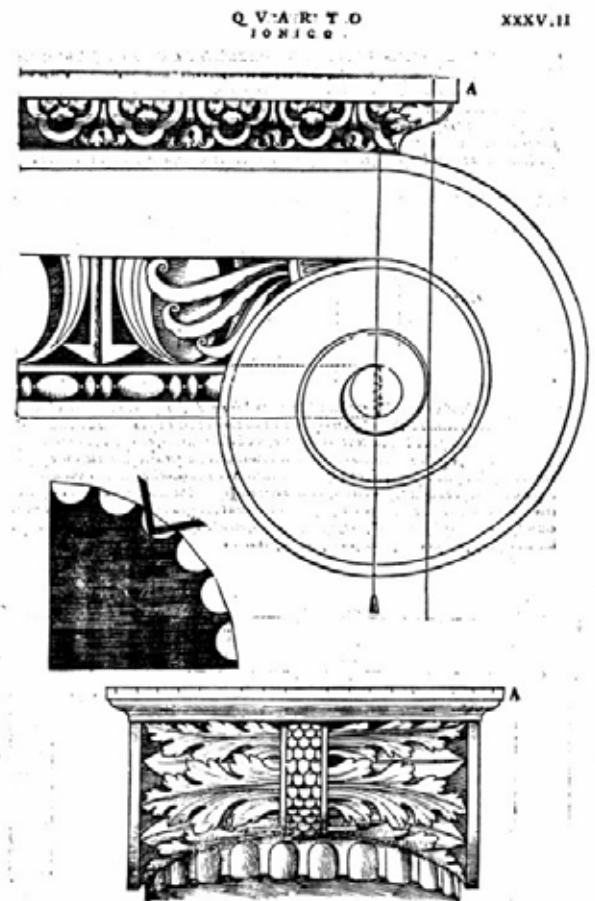
Kapiteli
a) vrta palače Gradić b) sv. Đurđa c) Gospe od Milosrda d) kuće bratovštine Rozario e) sv. Nikole f) cisterne dominikanskog samostana

Capitals a) of the Gradić palace garden b) St. George c) Our Lady of Mercy d) houses of the Rozario brotherhood e) St. Nicholas f) cisterns of the Dominican monastery (foto / photo: P. Strunje)

3.

Jonski kapitel, Sebastiano Serlio, *Četvrta knjiga*, 1537.

Ionic capital, Sebastiano Serlio, *Fourth book*, 1537.

4.
Glavni portal
crkve sv. Đurđa

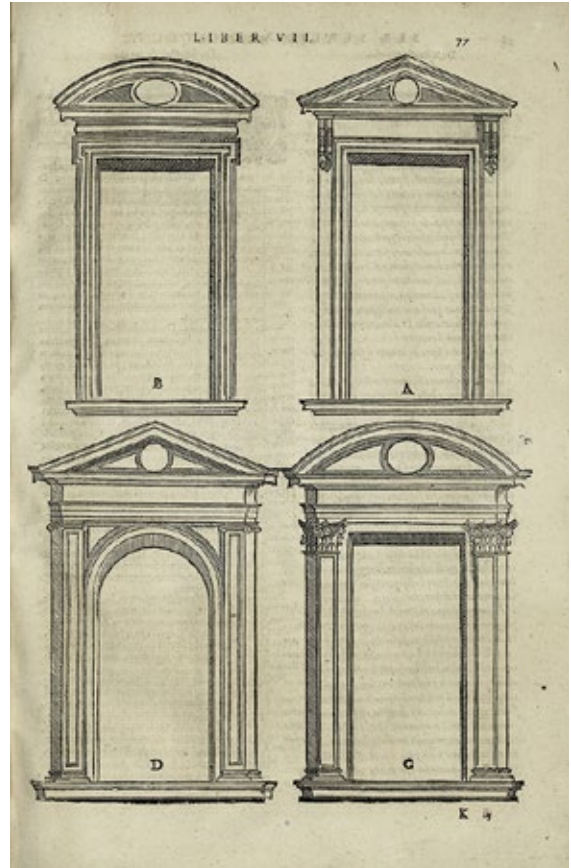
St. George, main
portal
(foto / photo: P.
Strunje)

5.
Bočni, sjeverni
portal crkve sv.
Đurđa

St. George, the
northern side
portal
(foto / photo: P.
Strunje)

6.
Modeli portala,
Sebastiano
Serlio, *Sedma
knjiga*, 1575.

Portal models,
Sebastiano
Serlio, *Seventh
book*, 1575.

polaganjem i blagoslovom kamena temeljca 28. lipnja iste godine. Isti je dan Senat odredio da se crkva ima opremiti o javnome trošku pošto je bila pod juspatronatom i izabrao je nove oficijale gradnje.¹¹ Treći niz oficijala (*Officiali della scrittura*) odabran je za kontrolu troškova gradnje.¹² Nikakav projekt, program, arhitekt ili majstor ne spominju se na vijećima pa je vjerojatno odabir arhitektonskoga programa crkve prepušten oficijalima. Pritom o ulozi pojedinih oficijala možemo samo spekulirati, no dva imena se ističu. Prvi je Andrija Damjanov Bundić (1525. – 1595.), poslanik u Španjolskoj, Napulju, Rimu, Zadru i Carigradu, knez 1588. godine.¹³ Imao je relevantno iskustvo kao nadstojnik gradnje malostonske slanice, stonskoga vodovoda i česme 1581. godine.¹⁴ Mandat mu je prestao u lipnju 1590. kada je hitno poslan u Beograd po diplomatskome zadatku, gdje je zatočen. Drugi oficijal Mato Ivanov Kaboga (1559. – 1611.) oženio je njegovu kćer Jelu. O Stjepanu Kristoforovu Zamanji nema dostupnih podataka.¹⁵ Ta je prva skupina vjerojatno odlučila o graditeljskome programu prije početka gradnje, po kojem bi Malo Vijeće dodijelilo sredstva. Među drugom skupinom oficijala ne ističu se imena

povezana s graditeljskom djelatnošću. Zbog manjka podataka o ostalim oficijalima, a potvrđenog ranijeg angažmana na projektu klasičnih analogija poput stonske česme, može se spekulirati o ključnoj ulozi Andrije Bundića u arhitektonskom programu crkve sv. Đurđa.

Crkvu je izgradila zidarska radionica Petra Nosana (uz ispomoc radionice Ivana Longa), a klesarske radove izveo je *scarpellino* Andrija Pomenić s Korčule koji je najbolje plaćen majstor na gradilištu i autor je arhitektonske plastike. Crkva je dovršena do 10. ožujka 1592., kada je zabilježena isplata preostalih svota za nabavu opreme poput zvona, vratnica, ključeva, tekstila, misala, drvenog oltara i njegove opreme poput oltarne pale Bernardina Ricciardija.¹⁶ Kamenorescima (*tagliapietre*) Ivanu Radivojevu i Vicku u dva je navrata plaćeno za 760 i 1686 komada obrađena kamena (*pietre spontate*) s nepoznate lokacije – vjerojatno s Korčule.¹⁷ Ostalim dobavljačima neobrađenog kamena (*pietre grege*), gline, vapna, pijeska i crijepa bilježi se tek ime i rijetko podrijetlo, no usputno se spominju tipične lokacije poput Brsečina, Konala, Gruža i Kupara pa je za pretpostaviti da je sav materijal dospio iz bliže okolice.

Dvije godine po dovršetku, sv. Đurađ postao je bratovštinskom crkvom češljača sukna (*confraternità dei Garzotti*), no nisu zabilježene nikakve izmjene.¹⁸ Oblikovna rješenja prvi put usustavljena na crkvi sv. Đurđa imala su svoje izravne prethodnike i sljednike u dubrovačkoj arhitektonskoj tradiciji.

Gospa od Milosrđa na Lapadu

Crkva Gospe od Milosrđa zavjetna je crkva pomoraca u Gospinu polju na Lapadu, izgrađena 1279. godine (sl. 7).¹⁹ Zbog znatnih stilskih podudarnosti s crkvom sv. Đurđa i palačom Gradić datira je se u sam kraj 16. ili početak 17. stoljeća.²⁰ Stara crkva s apsidiolom (6 × 5 m) postala je apsida dograđene prostranom brodu (18,5 × 10 m) na čijim su uglovima jonski pilastri – kapitela istovjetnih onima na sv. Đurđu. Oni pak ovdje drže izrazito dekorativno, prilagođeno rješenje korintškoga gređa (sl. 2c). Arhitrav je sveden na motiv užeta nad kojim je friz s modiljonima koji drže vijenac s dentima i istaknutom krunom. I proporcijski odnosi pročelja daleko su od odmjerjenoga pristupa sv. Đurđa. Rozete na pročelju i začelju s klasičnim profilacijama i dvostrukim nizom denta smještene su tik uz krovšte. Preslica na tri zvona ukrašena je volutama, vijence joj tvori motiv

7.

Crkva Gospe od
MilosrđaChurch Our Lady
of Mercy
(foto / photo: P.
Strunje)

8.

Bočni, južni
portal crkve
Gospe od
MilosrđaOur Lady of
Mercy, the
southern portal
(foto / photo: P.
Strunje)

uzeta, a pilastri su dekorirani florealnim reljefima među kojima se lako prepoznaju ljiljani i ruže kao simboli marijanskog titulara.²¹ Iako je glavni portal kasniji neorenesansni umetak, bočni portali (sl. 8) i ovaj su put kompilacija spomenutih Serlijevih modela prisutnih na sv. Đurđu, s time da su profilacije okvira preuzete s prikaza portala Vestina hrama u Tivoliju u *Četvrtoj knjizi*.²² Usporedbom s najstarijom fotografijom građevine (sl. 9) vidi se da su bočni prozori izmijenjeni jer su primjetni šiljati lukovi s ukošenim špaletama, a danas nalazimo potkovaste lukove s reduciranim korintskim kapitelima.

Interijer je temeljito obnovljen 1760. godine, kako svjedoči natpis trijumfalnog luka i kada su dodane štukature. Ipak, trijumfalni luk obilježavaju gotizirajući kapiteli na klasicizirajućim pilastrima koji su s prednje strane kanelirani, a s unutrašnje ukrašeni florealnom dekoracijom poput one na preslici (sl. 10).

Budući da je crkva bila pod juspatronatom nadbiskupa, istraživanja u Državnom arhivu nisu urodila plodom, a pretpotresni Arhiv Biskupije većim je dijelom uništen. Prvi pronađeni arhivski izvori potječu iz vizitacija nakon potresa 1667. godine. U Velikoj trešnji crkva je bila oštećena i strop je pao, no devet godina kasnije nadbiskup Pietro de Torres zatiče je obnovljenu.²³ Iz tog je perioda vjerojatno zrcalni svod broda, dok je bačvasti svod svetišta rezultat povišenja u 20. stoljeću. Crkva je dobila svog kapelana tek 1692. godine kada nadbiskup Giovanni Vincenzo Lucchesini naređuje da mu se sagradi kuća, koja je vidljiva na starim fotografijama kao jednokatnica južno od glavnog portala.²⁴ Crkva i njezina okolina doživjeli su značajne

9.
Najstarija poznata fotografija Gospe od Milosrđa – detalj, kraj 19. st.

The oldest known photograph of Our Lady of Mercy – detail, late 19th c. (DAD, zbirka Ercegović / State Archive in Dubrovnik, Ercegović collection)

10.
Unutrašnjost crkve Gospe od Milosrđa

Our Lady of Mercy, interior (foto / photo: P. Strunje)

preinake nakon 1914. godine kada je dodijeljena Kapucininama koji svoj samostan grade 1928. – 1936. prema jugu na mjestu kapelanove kuće.

Iako upotrebljava načelno iste oblike, proširenje crkve Gospe od Milosrđa zbog slobodnije kompozicije, izostanka promišljenih proporcijских međudnosa i naglašene dekorativnosti oblika ne postiže isti klasicizirajući dojam kao crkva sv. Đurđa.

Podrijetlo inovacije: crkva sv. Roka i kapela sv. Jeronima palače Gradić

Sve spomenute tendencije (ugaoni pilastri, jonski kapiteli, istaknut klasičan portal) javljaju se pola stoljeća ranije gradnjom zavjetne i bratovštinske crkve sv. Roka (sl. 11). Građena je od 1543. godine u ispunjenju državnog zavjeta protiv kuge iz 1527., no gradnja se odužila pa je posvećena tek 1588., a zadnji radovi u interijeru bilježe se 1592. godine,²⁵ djelomično se preklapajući s gradilištem sv. Đurđa. Na njezinu portalu, koji od 1544. godine izvodi Luka Paskojev sa suradnicima Vickom i Markom Mihovima (Mihaljević) iz Kotora, javlja se prva poznata jonika na dubrovačkome području. Crkva sv. Roka pravokutna je građevina (6,5 × 15 m) s plitkom pravokutnom apsidom. Jednostavan interijer i bočne fasade u kontrastu su s bogato oblikovanim pročeljem bez paralela u dotadašnjoj

dubrovačkoj sakralnoj arhitekturi. Ono se ističe ugaonim pilastrima prepoznatljivima po dorskim kapitelima s „cvjetićima” na ehinu koji se u tadašnjoj traktatistici pojavljuju isključivo kod Sebastiana Serlija.²⁶ Pilastri nose istaknut vijenac strehe prekinut pod preslicom. Pod preslicom i u visini kapitelne zone nalazi se okul upisan u kvadratni okvir što je česta praksa u Serlijevim traktatima, no postavljanje vijenca nad njime lokalna je inovacija koja ima svoju funkcionalnu logiku.²⁷ Glavni je element pročelja predimenzioniran i kompleksan portal, izrazito inovativan u kontekstu tadašnje prakse. Lučni otvor dorskih karakteristika upisan je u okvir portala s jonskim tričetvrt stupovima na pijedestalu, s atičkim bazama, entazisom i jednostavnim pravilno izvedenim kapitelima.²⁸ Grede i zabat u potpunosti pripadaju jonskome redu i gramatički su vezani za ostatak portala. Korištenje i dobro razumijevanje Serlijeve *Četvrte knjige* samo sedam godina od njezine objave bez dvojbe dokazuju proporcije koje odgovaraju Serlijevom modularnom sustavu propisanom za jonski red.²⁹

Iako se biraju manje dekorativni oblici jonskoga reda, grede je portala tripartitno istaknuto čime se komplicira kompozicija i pozornost prebacuje na središnje polje timpana u kojem se nalazi umetni svetački kip koji je moguće datirati u drugu polovicu 15. stoljeća. Takvo rješenje nije uobičajeno u klasičnoj arhitekturi, no ono i ovdje poštuje funkcionalnu logiku. Renesansni (i rimski) arhitekti ne prezaju od postavljanja konzole na vrh luka samo kao dekoracije, iako je ona, striktno gledano, nosivi element. Luka Paskojev pak izvlači trabeaciju za dubinu konzole i nad njom smješta skulpturu. Iako će se takva rješenja češće javljati prema kraju stoljeća, njihov se izvor može pronaći na rimskim slavolucima. Problem upisivanja lučnog otvora u pravokutni okvir i jest arhitektonski problem slavoluka. Iako svi slavoluci prezentirani u Serlijevom traktatu imaju razlomljeno grede, samo jedan ima tripartitnu podjelu iznad središnjeg luka, a to je slavoluk Sergijevaca u Puli, čija se atika dijeli na tri istaka postamenata.³⁰ Pritom je Serlijev traktat samo polazište za promišljenu inovaciju jer, iako se svim pojedinim elementima arhitektonske plastike tamo može naći podrijetlo, ne može se pronaći niti jedan izravan predložak. Isti se promišljen proporcijski sustav ne prostire na ostatak pročelja. Shodno tome može se zaključiti da je Luka Paskojev vrstan majstor koji razumije, kompilira i manipulira Serlijev klasični

11.

Crkva sv. Roka

Church of St. Roch
(foto / photo:
Ivan Alduk)

12.

Kapela sv.
Jeronima palače
GradićThe chapel of St.
Jerome in Gradić
palace(foto / photo:
Ivan Viđen)

sustav, no da isti traktat naručitelju služi uglavnom kao katalog. Vjerojatno su potpuno izostali arhitekt i projekt, što je česta praksa ovakvih narudžbi u Dubrovniku, a indikativno je i iz nepodudarnosti formi interijera i eksterijera.

Iako je crkva sv. Roka prva sakralna građevina u Dubrovniku koja u potpunosti koristi elemente klasične arhitekture,³¹ nabijanje elemenata kompozicije i razlomljenost trabeacije stvaraju anti-klasičan dojam za razliku od crkve sv. Đurđa.

Izravnija prethodnica motiva korištenih na sv. Đurđu i Gospi od Milosrđa kapela je sv. Jeronima (sl. 12) u vrtu palače Junija Matova Gradića (1549. – 1594.) između Stulijeve i Sarakine ulice. Palača, danas bitno izmijenjena, datirana je posvetnim natpisom u 1590. godinu. Portal kapele oblikom, proporcijama i profilacijama odgovara onome sv. Đurđa, odnosno, spomenutome Serlijevu predlošku. Dodatak astragala i denta na zabatu druga je varijanta istoga portala koju predlaže Serlio. Izgleda da je jonski red bio lajtmotiv čitavog projekta pa je i tradicionalna četverolisna rozeta *jonizirana* dentima i motivom ovala i strelice (*egg-and-dart*), a i oltar je jonskoga reda. Motiv užeta koji se pojavljuje na preslici jednak je po modelu i izvedbi onome na Gospi od Milosrđa. Spomenuti Serlijevi tipski jonski kapiteli pojavljuju se na stupovima bez baze koji drže odrinu pred kapelom (sl. 2a).³²

Zaključak

Može se smatrati da je crkva sv. Roka izvorište kompozicije, a palača Gradić prethodnica motiva korištenih na crkvama sv. Đurđa i Gospe od Milosrđa. Kako su rečene građevine dovedene u vezu s traktatima Sebastiana Serlija, valja preispitati njihovu pojavu u Gradu već od 1543. prilikom gradnje crkve sv. Roka – koju godinu ranije od palača Frana Gundulića (od 1546.) i Vice Skočibuhe (1549. – 1553.) za koje je Nada Grujić utvrdila upotrebu istih uzora.³³ Grujić je za prijenos klasičnih oblika smatrala presudnom ulogu stranih arhitekata, specifično Jeronima Catanea i Antuna iz Padove, budući da se radi o privatnim palačama. Ipak, s obzirom na to da je crkva sv. Roka realizacija dalmatinskih majstora na kojoj se pojavljuje i specifičan Serlijev motiv (dorski kapitel „s cvjetićima”) i njegov modularni sustav jonskoga reda, može se spekulirati da su pojedini Serlijevi traktati, barem najstarija *Četvrta knjiga*, već tada bili prisutni u Dubrovniku i da su naručitelji s njima bili upoznati.³⁴

Drugi specifičan Serlijev motiv iz *Četvrte knjige*, izrazito dekoriran jonski kapitel s akantom i astragalom, kasnije je populariziran gradnjom palače Junija Gradića. Zajedno s klasičnim rješenjima portala, postat će učestalo korišten motiv sljedećih tridesetak godina.

To pokazuje i novo pročelje ranosrednjovjekovne crkve sv. Nikole na Prijekome iz 1607. godine za koje su korišteni bliski oblici i kompozicijske sheme iako je zbog svoje dekorativnosti stilski odmaknuta od obrađenih primjera.³⁵ Lokalna će tradicija prihvaćanje pojedinih spomenutih oblika pokazati i na bratovštinskoj kući Rozario (nakon 1594.) i crkvi Gospe od Karmena (1633. – 1636.) koje ipak uvode drugačije tipološke obrasce. Za razliku od njih, na obrađenim se primjerima radi o osuvremenjivanju arhitektonske dekoracije unutar vjekovne tipologije jednostavnih jednobrodnih crkava. Time oni ne prekidaju s ranijom tradicijom, već „zaodjenuvši novu formu” pokazuju južnodalmatinsko poznavanje recentne međunarodne traktatistike, selektivno prihvaćanje njezinih principa i oblika, i naposljetku njihovu asimilaciju unutar lokalne arhitektonske kulture u vremenu intenzivne eksperimentacije.

Ovaj članak dio je projekta koji je financiran sredstvima programa za istraživanje i razvoj Obzor 2020 Europske unije.

This article is part of a project that has received funding from the European Union's Horizon 2020 Research and Innovation Programme (GA n. 865863 ERC-AdriArchCult).

Zahvaljujem Larisu Boriću, Karmen Čabrilo, Jasenki Gudelj, Ani Marinković i Ivanu Videnu, kao i recenzentima na sugestijama i pomoći.

BILJEŠKE

- 1 Usp. Cvito Fisković, *Naši graditelji i kipari XV. i XVI. stoljeća u Dubrovniku* (Zagreb: Matica hrvatska, 1947.); Nada Grujić, „Reprezentativna stambena arhitektura,” u *Zlatno doba Dubrovnika XV i XVI stoljeće: urbanizam, arhitektura, skulptura, slikarstvo, iluminirani rukopisi, zlatarstvo*, katalog izložbe (Zagreb, Muzejski prostor; Dubrovnik, Knežev dvor, travanj – rujan 1987.), ur. Ante Sorić (Zagreb: MTM, 1987.); Nada Grujić, *Ladanjska arhitektura dubrovačkog područja* (Zagreb: Matica hrvatska, Institut za povijest umjetnosti, 1991.); Nada Grujić, „Klasični rječnik stambene renesansne arhitekture Dubrovnika,” *Peristil* 35–36 (1992.–1993.); Nada Grujić, *Vrijeme ladanja: studije o ljetnikovcima Rijeke dubrovačke* (Dubrovnik: Matica hrvatska, 2003.); Nada Grujić, *Kuća u Gradu: studije o dubrovačkoj stambenoj arhitekturi 15. i 16. stoljeća* (Dubrovnik: Matica hrvatska, 2013.); Igor Fisković, „Preobrazbe rječnika kamene ornamentike u Dubrovniku 16. stoljeća,” u *Renesansa i renesanse u umjetnosti Hrvatske: zbornik radova sa znanstvenih skupova „Dani Cvita Fiskovića“ održanih 2003. i 2004. godine*, ur. Predrag Marković, Jasenka Gudelj (Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2008.); Milan Pelc, *Renesansa* (Zagreb: Naklada Ljevak, 2007.): 161–163; Danko Zelić, „Dva požara, dvije obnove, dva stila: prilog poznavanju dubrovačke stambene arhitekture sredinom 16. stoljeća,” *Peristil* 56 (2013.); Laris Borić, „Dujam Rudičić, Sanmichelijevi i Girolamo Cataneo u procesu prihvaćanja klasičnog jezika arhitekture od Zadra do Dubrovnika tijekom druge četvrtine 16. stoljeća,” *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 39 (2015.).
- 2 Niko Gjivanović, „Crkva Sv. Gjurđa ‘u Pilama,’” *Narodna svijest* 43 (Dubrovnik, 31. listopada 1922.): 2. Letimice čitajući troškovnike gradnje, Divanović uspostavlja datume početka i dovršetka gradnje koncentrirajući se na nabavu liturgijskog namještaja. Osim slikara oltarne pale Bernardina Ricciardija, ne spominje druge majstore niti analizira građevinu i njezinu gradnju. Usp. Ana Šitina, „Opus Bernardina Ricciardija na istočnoj jadranskoj obali,” *Ars Adriatica* 7 (2017.): 208–209.
- 3 Grujić, *Ladanjska arhitektura* [2022.], 180: „Za razliku od stambene arhitekture 16. stoljeća gdje se gotički oblici po izboru privatnih vlasnika dugo zadržavaju na najistaknutijim mjestima (na pročelju, ili barem na njegovim gornjim katovima), u sakralnoj arhitekturi tog doba u unutrašnjosti redovito kontinuiraju gotički strukturalni oblici, a na vanjštini uočava se svojevrsna inverzija tog fenomena. Pročelja crkava su, naime, u cjelini i detaljima izvedena u renesansnom stilu, a gotički se elementi (najčešće prozori) povlače na bočne fasade.”
- 4 Sebastiano Serlio, *Regole generali di architettura* (Venecija: Francesco Marcolini, 1537.): 38r – poznatija kao *Četvrta knjiga*; pogledati i portal s takvim jonskim stupovima na listu 42r. Usp. Jasenka Gudelj, Anita Ruso, „Tiskani renesansni traktati o arhitekturi u Dubrovniku,” *Peristil* 56 (2013.).
- 5 Serlio, *Regole generali*, 25r, 51r.
- 6 Sebastiano Serlio, *Il settimo libro d'architettura* (Frankfurt: André Wechel, Jacopo Strada, 1575.): 77. Iako postoje određene sličnosti s prozorima palače Frana Gundulića i onima prvoga kata ljetnikovca Skočibuha na Boninovu, ovo je prvi izravan citat tog popularnog modela. Isti model primijenjen je za portal kapitularne dvorane benediktinskog samostana sv. Marije od Kaštela, koji bi se nesigurno moglo datirati u kraj 16. ili početak 17. stoljeća. Doprutnici imaju gotizirajuće baze, no nemaju kapitele. Sačuvani su troškovnici gradnje od 1598. do 1605. koji ne spominju portal izrijeком. Državni arhiv u Dubrovniku (dalje: DAD), ser. 7, *Fabbriche*, sv. 19, *Libro della fabbrica di Santa Maria di Castello*. Usp. Duško Živanović, „Vrata i monumentalni portali dubrovačkih kuća i palača,” *Analiz Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku* 26 (1988.).
- 7 Na primjer, glavni je portal trećina širine i polovica visine pročelja, krovšte je trećinu visine građevine, pilastri su visoki koliko je građevina široka, portal je dvostruko visok nego širok i sl.
- 8 DAD, ser. 3, *Acta cons. rog.*, sv. 70 (1589–1590): 144r: *Prima pars est de renovando et reedificando sacellum Sancti Georgij ad Pillas extra civitatem expensis publicis ad honorem Dei omnipotentis Beatae Mariae Virginis, dicti Sancti Georgij, et omnium sanctorum loco eligendo a D. Rectore et suo consilio quod sacellum construi debeat maius q. fuerit antiquitus in longitudinem br. sex, et in latitudinem br. 3 et de decernendo, ut perpetuis temporibus die festivitatis Sancti Georgij in eodem sacello debeat celebrari missa in cantu elemosina publica. Pro XXXIII q. II.*
- 9 Lukša Beritić, „Ubikacija nestalih građevinskih spomenika u Dubrovniku II,” *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 12 (1960.): 72. U crkvi i oko nje postoji nekoliko srednjovjekovnih nadgrobnih spomenika pa nova crkva vjerojatno stoji na mjestu stare koja se spominje 1313. godine. Josip Lučić, *Prošlost dubrovačke Astaraje: Župe, Šumeta, Zaton, Gruža i okolice grada do 1366.* (Dubrovnik: Matica Hrvatska, 1970.): 21.
- 10 DAD, ser. 5, *Acta cons. min.*, sv. 60 (1589 – 1590): 161r: *S. Andreas Dam. de Bonda, S. Stephanus Chr. de Zamagna – electi fuerunt qui procurant reedificationem sacelli Sancti Georgij ad Pillas et eligant locum quo erit construendum in executionem partis hodie captae in consilio Rogatorum.* Malo je vijeće nekoliko dana kasnije – 1. veljače (165r), dodijelilo 300 perpera za gradnju i odabralo Mata Ivanova Kabogu za trećeg oficijala.
- 11 DAD, ser. 3, *Acta cons. rog.*, sv. 70, 207v–208r, 6/6/1590: *Prima pars est de decernendo, ut in sacello Divi Georgij renovando et reedificando ad Pillas in executionem partis captae in consilio Rogatorum die 27 Januarij proxime preteriti, celebrante publica elemosina duodecim missam scilicet singulis mensibus missa una die festivo, preter missam decantandam in festivitatem dicti Sancti, quam missam omnes celebrari debeant a capellano eligendo a Mag.co D. R. [Rector] et suo Consilio. Et dictum sacellum debeat ornari paramentis necessariis expensis nostris, et sit noster juspatronatus. P. XXXIII. Q. III. [208v] Prima pars est de creando dictos officiales ex consilio Rogatorum, ut ex consiliariis indicare valentibus. P. VII. Q. V. Ex aliis. Electio dictorum Trium officialium [izabrani:] Nicolaus Viti de Goze, Natalis Mar. de Proculo, Vuladislavus Nic. de Menze.*
- 12 DAD, ser. 7, *Fabbriche*, sv. 14, *Fabbricha della chiesa nova de Santo Giorgio a le Pille*, 1v. Lucha di Giovanni di Bona kojega je u rujnu zbog odlaska u Napulj zamijenio Stefano di Hieronimo di Babalio; Giugno di Marco di Saraca (?); Matheo di Giovanni di Caboga.
- 13 Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. 4, *Odbrane biografije (A–D)* (Zagreb; Dubrovnik: HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2013.): 203.
- 14 Lukša Beritić, *Stonske utvrde* (Dubrovnik: Ivo Čubelić, 1958.): 106.
- 15 U posjedu Stjepana Marinova Zamanje tada je ljetnikovac u Rijeci dubrovačkoj s kapelom Gospe od Zdravlja trolisnog pročelja i portala istovjetnog ovome sa sv. Đurda. Nada Grujić kapelu datira u kraj 16. stoljeća što možemo potvrditi na temelju stilskih paralela. Grujić, *Ladanjska arhitektura* [2022.], 98.
- 16 DAD, ser. 7, *Fabbriche*, sv. 14. Andriji Pomeniću isplaćeno

- je 10. ožujka 1592., pred sam kraj gradnje, 287,5 perpera za dotad izvedene *scalpello et manifatura*, što je značajan iznos za ovako malenu narudžbu. Jedini je klesar spomenut na gradilištu. Pomeniči su bili poznata korčulanska klesarska obitelj koja djeluje na obje obale srednjeg i južnog Jadrana tijekom ranog novog vijeka. Andrija Pomenič bio je kamenorezac i dobavljač kiparu Nikoli Lazaniću za izvedbu kipova i kamene opreme u sakristiji crkve sv. Vlaha 1589. godine. Prisutni su tijekom duge gradnje hvarske katedrale gdje određeni Andrija Ivanov Pomenič radi na glavnome oltaru 1632. godine zajedno s ocem Ivanom Andrijinim koji je bio protomajstor gradnje oltara, apside i pročelja, a radio je na svim važnijim dijelovima katedrale od 1620. do 1639. Vjerojatno se radi o sinu i unuku Andrije sa sv. Đurđa. Cvito Fisković, „Lazanićevi kipovi u Dubrovniku,” *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 6 (1950.): 28; Cvito Fisković, *Hvarska katedrala* (Split: Čakavski sabor, 1976.): 30-42, 106-121, 124, 163-164; Cvito Fisković, „Korčulanski majstori XVI stoljeća u Apuliji,” *Anali Historijskog odjela Centra za znanstveni rad JAZU u Dubrovniku* 13-14 (1976.).
- 17 DAD, ser. 7, *Fabbriche*, sv. 14, 9v, 19r.
- 18 DAD, ser. 26, *Diversa notariae*, sv. 128, 9v-10r, 6/4/1595. Dokument bilježi da je crkva već bratovštinska i da je za nju zadužen kapelan tvrđave Lovrijenac. Nastanak bratovštine 1594. godine spominje Dragan Roller, *Dubrovački zanati u XV. i XVI. stoljeću*, (Zagreb: JAZU, 1951.): 69, 71. Loše materijalno stanje crkve, nepostojanje kapelana i neredovito održavanje mise uzrokovalo je probleme pa nadbiskup Lucchesini prijeti interdiktom ako se to ne ispravi. Arhiv Biskupije dubrovačke (dalje: ABD), sig. 1, N.B.D., ser. 3 „V” *Visitaciones*, sv. 4, V. Lucchesini (1692), 13/5/1692, 30r-31r; 76r.
- 19 Vinicije Lupis, „Kapucinski red u Dubrovniku: u povodu 100. obljetnice njihove postojane nazočnosti i djelovanja,” *Crkva u svijetu* 50/2 (2015.): 263; Ita Praničević Borovac, *Sveci i pomorci-umjetnička baština pomorske tematike Dalmacije pod zaštitom svetaca* (Split: Književni krug, Umjetnička akademija, 2017.): 193-202.
- 20 Lupis, „Kapucinski red,” 263 na temelju natpisa koji prenosi Daniele Farlati, smatra da je crkva obnovljena i proširena 1603. godine zaslugom nadbiskupa Fabija Tempestita (1603. - 1616.). Međutim, Farlati spominje neodređenu Gospinu crkvu izvan grada. Natpis je nedavno pronađen kod suvlasnika nadbiskupskog ljetnikovca na Šipanu i vezan uz obnovu tamošnje Gospine kapele. Tanja Trška, *Un arcivescovo del Cinquecento inquieto: Lodovico Beccadelli tra letteratura e arte* (Zagreb, Dubrovnik: HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2021.): 186.
- 21 Istovjetni se motivi prvi put pojavljuju 1563. godine na grobnici biskupa Petra Gučetića u dominikanskom samostanu, a nalazimo ih i na kapelici sv. Elizabete ljetnikovca Crijević-Pucić na Pilama koja je datirana u kraj 16. stoljeća.
- 22 Serlio, *Regole generali*, 50v.
- 23 ABD, sig. 1 N.B.D., ser. 3 „V” *Visitaciones*, sv. 2, P. de Torres (1673 - 1680), 19/7/1676, 17r. *Visitavit Ecclesiam B.M.V. gratiarum in qua invenit plura altaria. Quae ecclesia cum ex terremoto fuerit pro tota pene collapsa, fuit ex pietate fidelium postea resarcita et refacta.*
- 24 ABD, sig. 1 N.B.D., ser. 1 „D” *Diversa*, sv. 7, V. Lucchesini (1691 - 1693), 105v-106r, 13/11/1692.
- 25 Kosta Vojnović, *Bratovštine i obrtne korporacije u Republici Dubrovačkoj od XIII. do konca XVIII. vijeka*, sv. 1 (Zagreb: JAZU, 1899.), 123-125; Fisković, *Naši graditelji*, 96-97; Danko Zelić, „Short-lived Opera Bella e Buona: The 1564 Chancel Screen of the Church of St. Roch in Dubrovnik,” u *Scripta in honorem Igor Fisković: zbornik povodom sedamdesetog rodendana*, ur. Miljenko Jurković, Predrag Marković (Zagreb: Međunarodni istraživački centar za kasnu antiku i srednji vijek, Filozofski fakultet, 2015.); Danko Zelić, „Crtež s prijedlogom lokacije crkve sv. Roka u Dubrovniku iz 1532/33. godine,” *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku* 58 (2020.).
- 26 Primjer dorskog kapitela „s cvjetićima” može se naći u Serlijevoj knjizi *Regole generali* na listu 19v, specifično na pilastru u *Trećoj knjizi: Il terzo libro di Sabastiano Serlio Bolognese, nel qual si figurano, e descrivono le antichità di Roma, e le altre che sono in Italia, e fuori de Italia* (Venecija: Francesco Marcolini, 1540): 149. Na sv. Roku, za razliku od Serlijevih primjera, cvjetići se lome preko ruba kapitela čime se naglašava trodimenzionalnost kapitela i vrsnoća njihove skulptorske obrade.
- 27 Takva upotreba nema presedana, no funkcionalna uloga vijenca obrana je od kiše, a kako pod preslicom nema strehe okul bi bez tog elementa bio izložen.
- 28 Za predložak lučnog otvora vidi primjer V na listu 21v Serlijeve *Regole generali*. Upisivanje elemenata nižeg reda u ansamble višega opća je praksa obrazložena na primjeru rimskih slavoluka. Serlio, *Regole generali*, 58v.
- 29 Stupovi su visine osam modula, visina baze i kapitela po pola modula, grede približno dva modula, a postament tri, koji zatim uvjetuju širinu portala od osam i visinu od šesnaest modula.
- 30 Serlio, *Il terzo libro*, 127. O velikom utjecaju pulskog slavoluka na renesansnu arhitekturu usp. Jasenka Gudelj, *Europska renesansa antičke Pule* (Zagreb: Školska knjiga, 2014.).
- 31 Anđelko Badurina, „Sakralna arhitektura,” u *Zlatno doba Dubrovnika XV i XVI stoljeće: urbanizam, arhitektura, skulptura, slikarstvo, iluminirani rukopisi, zlatarstvo*, katalog izložbe (Zagreb, Muzejski prostor; Dubrovnik, Knežev dvor, travanj - rujanj 1987.), ur. Ante Sorić (Zagreb: MTM, 1987.): 328-329.
- 32 Vladimir Marković, „Kuća i prostor grada u Dubrovniku nakon potresa 1667. godine,” *Radovi IPU* 14 (1990.): 142. Palača je radikalno izmijenjena nakon što je u nju uselilo sjemenište, no sačuvane su arhitektonske snimke Josipa Vancaša iz 1897. objavljene u Grujić, *Kuća u gradu*, 87-88. Natpis prenosi Fisković, *Naši graditelji*, 70: IVNIVS GRADIVS MATTHAEI/FILIVS MATTHAEI JVNIIQVE/PATER AEDES AVITAS AD SVVM/SVORVMQVE DECVS COM-MODV/MQ. INSTRAVRANDAS, AVGE/NDAS, EXORNANDAS CVRAVIT/ANNO S. MDLXXXX.
- 33 Usp. Grujić, *Kuća u gradu*, 236.
- 34 U Znanstvenoj knjižnici u Dubrovniku čuvaju se Serlijeva *Četvrta* (izdanje iz 1540.) i *Treća knjiga* (izdanje iz 1544.). Međutim, njihovu provenijenciju ranije od isusovačkoga kolegija (nakon 1658.) nije moguće utvrditi. Gudelj, Ruso, „Tiskani renesansni traktati,” 104. Za recepciju Serlija u južnodalmatinskoj altaristici kasnoga 16. i ranoga 17. stoljeća usp. Daniel Premerl, „Sebastiano Serlio i tri oltara u Dalmaciji,” *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 42 (2011.). Zanimljiva je primjena Serlijevih traktata sredinom 16. stoljeća na gradskom tornju u dalekom Cresu lokalnog majstora Sidra Stošića. Laris Borić, Jasenka Gudelj, *Uveliko i u malo: lik i likovnost renesansnog Cresca* (Zadar: Sveučilište u Zadru, 2019.): 90-93.
- 35 Usp. Pelc, *Renesansa*, 214-216. Pročelje ove bratovštinske crkve mesara datirano je posvetnim natpisom: DIVO NICOLAO/ANTONIVS LVPI/ABBAS ET RECTOR/SVIS SVMPTIBVS ET SODALITATIS/MDCVII.

REFERENCES

- Badurina, Anđelko. "Sakralna arhitektura." In *Zlatno doba Dubrovnika XV i XVI stoljeće: urbanizam, arhitektura, skulptura, slikarstvo, iluminirani rukopisi, zlatarstvo* (Zagreb, Dubrovnik, 1987), exhibition catalog, edited by Ante Sorić, 109–124, 324–352. Zagreb: MTM, 1987.
- Beritić, Lukša. *Stonske utvrde*. Dubrovnik: Ivo Čubelić, 1958.
- Beritić, Lukša. "Ubikacija nestalih građevinskih spomenika u Dubrovniku II." *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 12 (1960): 61–84.
- Borić, Laris. "Dujam Rudičić, Sanmichelijevi i Girolamo Cataneo u procesu prihvaćanja klasičnog jezika arhitekture od Zadra do Dubrovnika tijekom druge četvrtine 16. stoljeća." *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 39 (2015): 41–54.
- Borić, Laris and Jasenka Gudelj. *Uveliko i u malo: lik i likovnost renesansnog Cresca*. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2019.
- Đivanović, Niko. "Crkva Sv. Gjurgja 'u Pilama'." *Narodna svijest* 43 (Dubrovnik, 31 Oct 1922): 2.
- Fisković, Cvito. *Naši graditelji i kipari XV. i XVI. stoljeća u Dubrovniku*. Zagreb: Matica hrvatska, 1947.
- Fisković, Cvito. "Lazanićevi kipovi u Dubrovniku." *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 6 (1950.): 27–31.
- Fisković, Cvito. *Hvarska katedrala*. Split: Čakavski sabor, 1976.
- Fisković, Cvito. "Korućanski majstori XVI stoljeća u Apuliji." *Analizirajući odjela Centra za znanstveni rad JAZU u Dubrovniku* 13–14 (1976.): 19–30.
- Fisković, Igor. "Preobrazbe rječnika kamene ornamentike u Dubrovniku 16. stoljeća." In *Renesansa i renesanse u umjetnosti Hrvatske: zbornik radova sa znanstvenih skupova "Dani Cvita Fiskovića" održanih 2003. i 2004. godine*, edited by Predrag Marković, Jasenka Gudelj, 209–242. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2008.
- Grujić, Nada. "Reprezentativna stambena arhitektura." In *Zlatno doba Dubrovnika XV i XVI stoljeće: urbanizam, arhitektura, skulptura, slikarstvo, iluminirani rukopisi, zlatarstvo* (Zagreb, Dubrovnik, 1987), exhibition catalog, edited by Ante Sorić, 65–75, 307–323. Zagreb: MTM, 1987.
- Grujić, Nada. *Ladanjska arhitektura dubrovačkog područja*. Zagreb: Matica hrvatska, Institut za povijest umjetnosti, 1991. [2022].
- Grujić, Nada. "Klasični rječnik stambene renesansne arhitekture Dubrovnika." *Peristil* 35–36 (1992.–1993.): 121–142.
- Grujić, Nada. *Vrijeme ladanja: studije o ljetnikovcima Rijeke dubrovačke*. Dubrovnik: Matica Hrvatska, 2003.
- Grujić, Nada. *Kuća u Gradu: studije o dubrovačkoj stambenoj arhitekturi 15. i 16. stoljeća*. Dubrovnik: Matica hrvatska, 2013.
- Gudelj, Jasenka and Anita Ruso. "Tiskani renesansni traktati o arhitekturi u Dubrovniku." *Peristil* 56 (2013): 101–112.
- Gudelj, Jasenka. *Europska renesansa antičke Pule*. Zagreb: Školska knjiga, 2014.
- Lučić, Josip. *Prošlost dubrovačke Astoreje: Župe, Šumeta, Zatona, Gruža i okolice grada do 1366*. Dubrovnik: Matica Hrvatska, 1970.
- Lupis, Vinicije B. "Kapucinski red u Dubrovniku: u povodu 100. obljetnice njihove postojane nazočnosti i djelovanja." *Crkva u svijetu* 50/2 (2015): 252–279.
- Marković, Vladimir. "Kuća i prostor grada u Dubrovniku nakon potresa 1667. godine." *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 14 (1990): 137–149.
- Pelc, Milan. *Renesansa*. Zagreb: Naklada Ljevak, 2007.
- Pranićević Borovac, Ita. *Sveći i pomorci: umjetnička baština pomorske tematike Dalmacije pod zaštitom svetaca*. Split: Književni krug, Umjetnička akademija, 2017.
- Premerl, Daniel. "Sebastiano Serlio i tri oltara u Dalmaciji." *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 42 (2011): 275–285.
- Roller, Dragan. *Dubrovački zanati u XV. i XVI. stoljeću*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1951.
- Ština, Ana. "Opus Bernardina Ricciardija na istočnoj jadranskoj obali." *Ars Adriatica* 7 (2017): 195–212.
- Trška, Tanja. *Un arcivescovo del Cinquecento inquieto: Lodovico Beccadelli tra letteratura e arte*. Zagreb, Dubrovnik: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2021.
- Vekarić, Nenad. *Vlastela grada Dubrovnika, vol. 4, Odabrane biografije (A–D)*. Zagreb; Dubrovnik: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2013.
- Vojnović, Kosta. *Bratovštine i obrtne korporacije u Republici Dubrovačkoj od XIII. do konca XVIII. vijeka, vol. 1*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1899.
- Zelić, Danko. "Dva požara, dvije obnove, dva stila: prilog poznavanju dubrovačke stambene arhitekture sredinom 16. stoljeća." *Peristil* 56 (2013): 113–126.
- Zelić, Danko. "Short-lived Opera Bella e Buona: The 1564 Chancel Screen of the Church of St. Roch in Dubrovnik." In *Scripta in honorem Igor Fisković: zbornik povodom sedamdesetog rođendana*, edited by Miljenko Jurković, Predrag Marković, 271–281. Zagreb: Međunarodni istraživački centar za kasnu antiku i srednji vijek, Filozofski fakultet, 2015.
- Zelić, Danko. "Crtež s prijedlogom lokacije crkve sv. Roka u Dubrovniku iz 1532/33. godine." *Analizirajući znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku* 58 (2020): 73–92.
- Živanović, Duško. "Vrata i monumentalni portali dubrovačkih kuća i palača." *Analizirajući znanosti JAZU u Dubrovniku* 26 (1988): 135–173.

ARCHIVAL SOURCES

- Arhiv Biskupije dubrovačke, signatura 1 N.B.D., serija 1 „D” *Diversa*, svezak 7.
- Arhiv Biskupije dubrovačke, signatura 1 N.B.D., serija 3 „V” *Visitationes*, svezak 2.
- Arhiv Biskupije dubrovačke, signatura 1 N.B.D., serija 3 „V” *Visitationes*, svezak 4.
- Državni arhiv u Dubrovniku, serija 3, *Acta consilii rogatorum*, svezak 70 (1589. – 1590).
- Državni arhiv u Dubrovniku, serija 5, *Acta consilii minoris*, svezak 60 (1589. – 1590).
- Državni arhiv u Dubrovniku, serija 7, *Fabbriche*, svezak 14.
- Državni arhiv u Dubrovniku, serija 7, *Fabbriche*, svezak 19.
- Državni arhiv u Dubrovniku, serija 26, *Diversa notariae*, svezak 128.

PUBLISHED SOURCES

- Serlio, Sebastiano. *Regole generali di architettura sopra le cinque maniere de gli edifici, cioe thoscana, dorico, ionico, corinthio et composito, con gli essempli dell'antiquita, che, per la maggior parte parte concordano con la dottrina di Vitruvio, (Libro IV)*. Venecija: Francesco Marcolini, 1537.
- Serlio, Sebastiano. *Il terzo libro di Sebastiano Serlio Bolognese, nel qual si figurano, e descrivono le antiquità di Roma, e le altre che sono in Italia, e fuori de Italia*. Venecija: Francesco Marcolini, 1540.
- Serlio, Sebastiano. *Il settimo libro d'architettura*. Frankfurt: André Wechel, Jacopo Strada, 1575.

SUMMARY

St. George and Our Lady of Mercy: Assimilation of the Classical Language in Dubrovnik

The study focuses on the previously unexplored church of St. George in Pile, positioning it as an early example of Renaissance classicism in Dubrovnik. An analysis of decisions made by the authorities of the Republic of Dubrovnik, along with the construction cost list from the State Archives in Dubrovnik, reveals that the church was constructed by the workshop of Petar Nosan and stonemason Andrija Pomenić between 1590 and 1592. The role of official Andrija Bundić in selecting architectural forms is also discussed. The church prominently features specific classical elements drawn from Sebastian Serlio's treatise, particularly the Corinthian portal and Ionic pilaster. These forms would later gain popularity in construction. Notably, the church of Our Lady of Mercy in Gospino polje, Lapad, faithfully follows the model of St. George, even though no construction information for the former has been found. Additionally, the church of St. Roch, built in the mid-16th century, stands as Dubrovnik's first example of using architectural forms from Serlio's treatises. Its facade composition principles would influence architectural design for the next seventy years. Specific forms observed in St. George and Our Lady of Mercy (such as capitals and portals) are also present in the garden and chapel of St. Jerome in the palace of Junije Gradić in 1590. This discovery discusses the early reception of Serlio's treatises in Dubrovnik and their adaptation within the local architectural tradition.

Dr. sc. PETAR STRUNJE poslijedoktorski je istraživač na projektu *Arhitektonska kultura Istočnog Jadrana u ranom novom vijeku* (AdriArchCult) pri Sveučilištu Ca' Foscari u Veneciji. Dvojni doktorat (Sveučilište IUAV u Veneciji, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu) obranio je 2022. godine. Interesi su mu javna arhitektura i infrastruktura, manjine u gradu, kulturno-umjetnički kontakti i hibridi u 16. i 17. stoljeću.

PETAR STRUNJE, PhD, is a postdoctoral researcher working on the Architectural Culture of the Eastern Adriatic of the Early Modern Eastern Adriatic (AdriArchCult) project at Ca' Foscari University in Venice. He successfully defended his doctoral thesis in 2022 at two universities: IUAV University in Venice and the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb. His research interests encompass public architecture, infrastructure, cultural and artistic interactions, and hybrid phenomena during the 16th and 17th centuries